

Een liefdevol afscheid

Stil maar, mama,
Stil maar, papa,
Jullie hebben het zo goed gedaan.
Jullie gaven me alle liefde
En toch moesten jullie me laten gaan.

Stil maar, mama,
Stil maar, papa,
Ik weet dat het oneerlijk is.
Mijn lijfje is straks niet meer hier,
Nog groter het gemis.

Stil maar, mama,
Stil maar, papa,
Jullie zijn mij niet echt kwijt.
Als sterretje schijn ik hoog aan de hemel,
In jullie hart ben ik er altijd.

- Kirsten van Tol-van Bekkum -

Een liefdevol afscheid

85 uitvaarten van kinderen
en jongeren in beeld gebracht

VOORWOORD

*'Waarom heeft niemand mij verteld dat je je kindje ook thuis mocht houden?'
'Ik wist niet dat balseming ook bij baby's kon. Dat had ik zó graag geweten.'
'Toen ik het verhaal over Florian las, besepte ik pas wat er allemaal mogelijk is.'*

Dit boek is gemaakt voor ouders. Voor ouders die afscheid moeten nemen van hun kind, hoe klein of groot ook. Voor ouders die voelen: dit is het laatste wat we voor ons kind kunnen doen. Dan moet het kloppen. Dan mag het zacht zijn. Liefdevol. Eigen. En ook voor ouders die niet wisten wat er allemaal kon. Want er is zo veel mogelijk, en veel daarvan hoor je pas als het te laat is.

In dit boek lees je verhalen van ouders. Over keuzes, twijfel, zachtheid en kracht. Over rouw en over liefde. Ik deel hier ook mijn eigen verhaal over onze zoon Florian.

Onze zoon Florian werd op 24 augustus 2018 geboren, als een van een tweeling. Hij had het syndroom van Down, een gaatje in zijn hart, de ziekte van Hirschsprung en pulmonale hypertensie. Op 15 december 2018 overleed hij plotseling, nog maar een paar maanden oud. We kozen ervoor om Florian thuis te houden. Omdat ik elk moment bij hem wilde zijn, nu het nog kon. Hem achterlaten bij het mortuarium vond ik een ondraaglijk idee. Florian werd gebalsemd. Geen koelplaat, geen brommend geluid. In plaats daarvan lag hij stil en vredig in een wit kistje in de woonkamer. We staken een kaarsje aan, er stond een foto. Alles voelde liefdevol. Elke ochtend gingen we even bij hem zitten. De kinderen gaven hem een kusje, lazen een boekje voor. Florian hoorde er nog gewoon bij. Wat ik als het meest waardevol heb ervaren, is dat we alles in eigen tempo konden doen. We hoefden ons niet te haasten. Er was ruimte om verdriet te voelen, maar ook om samen te zijn. Het was geen rouwcentrum. Het was ons huis. Zijn huis. De kinderen mochten alles vragen. Ze mochten Florian aanraken, zelfs nog even vasthouden. Dat hielp. Niet alleen hen, maar ook ons. Want afscheid nemen gaat over liefde, niet over afstand. De dienst zelf was in de sfeer van Florian. Geen massale plechtigheid, maar een samenkomst waarin mensen hem écht leerden kennen. Met foto's, verhalen, muziek. We lazen voor wat we over hem hadden geschreven. We huilden, maar er werd ook gelachen.

Ik herinner me hoe iemand na afloop tegen me zei: 'Ik wist niet dat een uitvaart ook mooi kon zijn.' Dat raakte me. Want dat is precies wat we Florian wilden geven: een zacht, liefdevol afscheid. Een afscheid dat bij hem hoorde.

Het samenstellen van dit boek was intens en ontroerend. De verhalen van andere ouders raakten me, stuk voor stuk. Wat ze vertelden, moet gedeeld worden. Want niemand mag later denken: had ik dit maar geweten.

Ik hoop dat dit boek steun geeft aan ouders. En dat het hen aanmoedigt om hun hart te volgen, ook in het donkerste uur. Dat het uitvaartverzorgers inspireert en uitnodigt om open te staan voor andere vormen, voor zachtheid, voor wat écht nodig is. En dat het laat zien dat een afscheid niet perfect hoeft te zijn om betekenisvol te zijn.

Dank aan iedereen die zijn verhaal deelde. En dank aan Patty Duin en Lisette Koenders, die bij het afscheid van Florian betrokken waren, voor hun warme begeleiding.

*Liefs,
Mirjam Louwen-van Bakkum
Oprichter Stichting Nooit Voorbij*

INHOUD

INLEIDING / 10

VERHALEN VAN OUDERS / 14

KNUF & KO AAN HET WOORD / 554

NAWOORD / 556

DANKWOORD / 557

INSPIRATIE / 558

Maartje - door Hans en Esther 16

Devi - door Melissa 22

Enzo - door Anke 28

Stijn - door Angelina 36

Otto - door Marion 44

Morgan - door Babs 52

Nomie - door Carina 60

Noor - door Elianne 66

Senna - door Danique 72

Ryan - door Debby 78

Kester - door Frans en Martine 84

Elisa - door Helen 92

Olivia - door Ilja 98

Hailey - door Iris 104

Kjell - door Erica 110

Ruud - door Annelieke 116

Lukas Jesse - door Bregine 122

Kyra - door Claudia 130

Tim - door Anke 138

Luna Mae - door Floor en Elroy 146

Naoufel - door Alyssa 154

Finn - door Carola 160

Keave - door Amy 168

Bo - door Anna 176

Moos - door Alexia en Tom 182

Isa - door Arianne 188

Esmee - door Bonny 196

Lio - door Daisy 202

Luca - door Eva 208

Nienke - door Gerda 216

Finn - door Edith 224

Lilya - door Emily 230

Luca - door Elly 234

Niya - door Elly 240

Willem - door Ferdinand en Renate	248	Lukas - door Lilian	356	Marciano - door Patricia	458
Lotte - door Bouke en Fabian	254	Noud - door Mandy	362	Youri - door Natasja	462
Myrthe - door Ilse	262	Lynn - door Kim	368	Ege - door Pinar	468
Shaddai - door Georgette	266	Gaia - door Melanie	374	Elise - door Sandra	472
Denise - door Bianca	272	Fleur en Bo - door Laura	380	Tony - door Marisca	478
Niek - door Inge	278	Nevy - door Maaïke	386	Veerle - door Shyfra	482
Seppe - door Janine	286	Joris - door Mariëlle	390	Kayden - door Sanne	488
Bodhi - door John en Jorie	290	Noa - door Mike	398	Lou - door Sharon	494
Sophie - door Ilse	298	Senna - door Marissa	404	Xef - door Romy	500
Eran - door Suzanne en John	304	Vigo - door Milka	412	Iris - door Wendy	506
Lynn - door Gerdie	312	Kiki - door Monique	418	Mads - door Verna	512
Cas - door Karlijn	318	Milou - door Mireille	424	Jade - door Yasmine	518
Noud - door Judith	324	Jim - door Miranda	430	Quint - door Quirine	522
Noud - door Annemie	332	Lycke - door Nynke	436	Daniël - door Yvonne	528
Pippa-Louise - door Kiki	340	Fervène - door Nathalie en Daan	442	Javi - door Vallerie	534
Odin - door Lillian en Patrick	346	Annelotte - door Nicolette	448	Daan - door Sabine	542
Chayenne - door Kelly	352	Fay - door Sanne	454	Kyan - door Sabine	548

INLEIDING

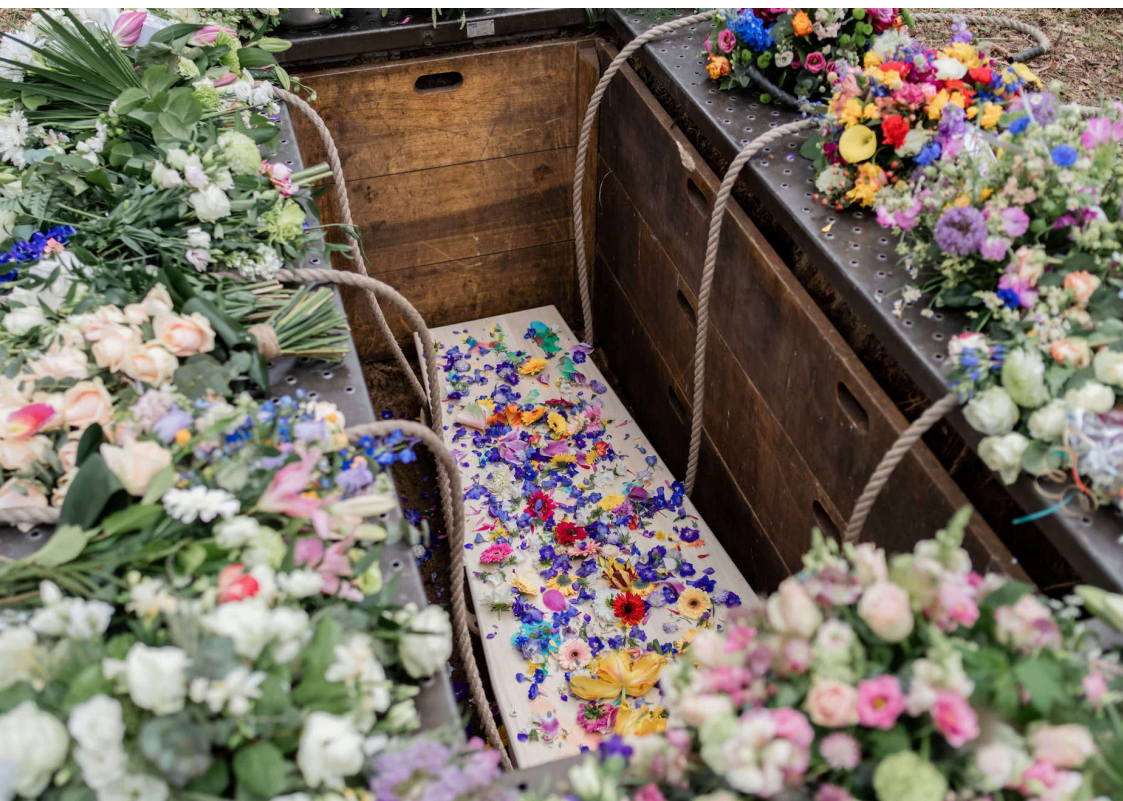
Bij uitvaarten zeggen we het liefst dat iemand een prachtig, voltooid leven heeft gehad. Maar wat als zo iemand een kind is? Een kind hoort niet dood te gaan, een kind gaat altijd te vroeg. Kinderen brengen dan ook heel andere emoties mee, het is allemaal veel intenser.

Onlangs had ik de uitvaart van Sep van zes jaar. De locatie was een boerderij, want Sep was graag buiten. In een grote open tent zat iedereen op hooibalen. Er werd gehuild, maar ook gelachen. Er werd een dansje opgevoerd door vriendjes van het tweelingzusje van Sep en er werd gekleurd op de kist. Er waren kinderlijke liedjes die doen denken aan glazen met mierzoete ranja en waarschijnlijk de top tien van uitvaartmuziek niet gaan halen. Er waren ballonnen, er was veel kleur en er was een kleine kist die op hooibalen in het midden stond. Het was een prachtige dag. En dat lijkt misschien gek om te lezen. Het gaat hier om het afscheid van een overleden kindje! Dat is toch ongelofelijk verdrietig? Dat is het zeker en juist daarom moest het een prachtige dag zijn.

Als ik gebeld word door een familie om een kinderuitvaart te begeleiden, dan voel ik ongelofelijk veel druk. Deze uitvaart moet namelijk niet goed zijn, maar perfect. Ik stop er zoveel energie in, omdat ik weet hoe belangrijk zo'n afscheid is. De afgelopen jaren heb ik als uitvaartverzorger heel wat ouders mogen bijstaan in misschien wel de moeilijkste week van hun leven. Ik heb gezien hoeveel kracht en troost een passend afscheid kan geven. Het is heel belangrijk dat je daar met een goed gevoel op terug kan kijken. Niet alleen op de dag zelf, maar op het hele proces, op de hele week.

En daarom begint het voor mij bij vertragen. Vaak schieten mensen compleet in de regelmodus. Logisch, maar een uitvaart is zoveel meer dan wat praktische dingen regelen en het lichaam te ruste leggen. In die regelmodus is het ook moeilijk om het allemaal binnen te laten komen en naar je gevoel te luisteren. Waar hebben jullie als ouders, als gezin, eigenlijk behoefte aan? Daar heb ik als uitvaartverzorger uiteraard geen antwoord op, maar ik kan wel voor rust zorgen. Alle knopen die doorgehakt moeten worden, even naar de achtergrond laten verdwijnen. 'We gaan het samen stap voor stap doen en voor nu hebben we genoeg geregeld. Ik heb het onder controle, laat het maar even los. Ik ga het uitzoeken en dan kunnen jullie morgen alle mogelijkheden naast elkaar zien.' Rust inbouwen is van belang, want zo komt er ruimte. Ruimte om te voelen. Vaak heb ik de praktische dingen in een half uur afgehandeld en zit ik de rest van de tijd naar de ouders

te luisteren. Naar hun verhaal, hun herinneringen en hun verdriet. Een kinderuitvaart is dan ook niet iets wat ik even snel tussendoor doe. Ik blok een week lang mijn agenda. Een andere uitvaart ernaast doen is onmogelijk, want je bent een week lang onderdeel van de familie. Dat wil ik ook zijn. Dat moet ik ook zijn.

Het overlijden van een kind heeft enorm veel impact. Niet alleen op het gezin. Er zijn ook nog familie, vriendjes, vriendinnetjes, de school, de buurt en ga zo maar door. Het zijn vaak drukbezochte uitvaarten, vol met andere kinderen en volwassenen, die misschien ook voor het eerst worden geconfronteerd met het overlijden van een kind. Er bestaat helaas geen gebruiksaanwijzing voor hoe je daarmee omgaat. En dan heb je ook nog altijd dat taboe op de dood. Het afscheid kan daarin een verbindende factor zijn. Door anderen een rol te geven en vooral ook door te laten zien dat de dood meer is dan alleen verdriet. Het is ook lachen, herinneringen ophalen, muziek, eten, drinken en gezelligheid. De dood is heel divers en het kan alles zijn wat jij maar wil. Het is mijn missie om dat te laten zien aan de wereld. Dat is de reden dat ik een uitvaartverzorgster ben die veel deelt en vaak in de publiciteit treedt. En daarom is het ook zo ongelofelijk belangrijk dat de verhalen in dit boek zijn opgeschreven en worden gedeeld.

Hoe moeilijk het soms ook is, het is voor mij iedere keer weer een voorrecht om een kinderuitvaart te mogen begeleiden. Laat dit boek een ode zijn aan al die kinderen die we helaas moeten missen. Deze kinderen mogen nooit worden vergeten en dat begint bij een afscheid om nooit te vergeten.

Iede Hoorn
Uitvaartverzorgster

Fotografie (deels) door: Talitha Cornelisse

Verhalen van ouders

Maartje

door ouders Hans en Esther

Kunnen jullie iets vertellen over jullie kind?

‘Maartje werd geboren op 30 augustus 2000 en overleed op 18 december 2023. Ze was intelligent, creatief en muzikaal. Ze speelde piano en heeft ook nog een tijdje cello gespeeld. Ze was gek op het schrijven van verhalen en gedichten. Haar humor en diepe empathie maakten haar geliefd bij iedereen die haar kende. Ze kon luisteren als geen ander en raakte mensen met haar woorden en aanwezigheid. Maartje koos voor euthanasie vanwege ondraaglijk psychisch lijden. Haar inspirerende geest leeft voort in onze herinneringen. In muziek, woorden en liefde.’

Wat vonden jullie van de manier van opbaren van jullie kind?

‘We hebben Maartje zelf verzorgd, samen met de uitvaartverzorgers. Heel rustig, stap voor stap, met onze handen en ons hart. Samen hebben we haar in haar mand gelegd. Een mand die ze zelf had uitgekozen, omdat ze een houten kist ‘zo hard en afstandelijk’ vond. Dat paste gewoon niet bij haar. Ze werd opgebaard in een rustige, eigen kamer. Daar mochten we op elk moment van de dag naartoe. Alleen zijn met haar, bij haar zitten, haar nog even aanraken, haar vertellen wat we voelden. Rondom haar mand stonden haar lievelingsknuffels van Nijntje, als een zachte kring van vertrouwde vriendjes. Er lagen ook een paar kleine spulletjes bij haar in de mand, dingen die veel voor haar betekenden, en dus ook voor ons. Dat we dit zelf mochten doen, in alle vrijheid en liefde, was van onschatbare waarde. Het gaf ons een gevoel van nabijheid, juist in die dagen waarin afscheid nemen zo onwerkelijk voelde. Het heeft ons echt geholpen om stukje bij beetje los te laten, terwijl we haar toch nog heel dicht bij ons hadden.’

Wat is jullie het meest bijgebleven van de afscheidswEEK?

‘De afscheidswEEK voelde als een verstilde tijd buiten de wereld, waarin alles al voor ons was uitgestippeld door Maartje zelf. Dankzij haar zorgvuldige voorbereiding, samen met uitvaartbegeleider Iede Hoorn, lag er een draaiboek klaar dat ons alle beslommeringen uit handen nam. We hoefden als ouders alleen nog na te denken over haar plekje op de begraafplaats en de laatste kleine details voor de herdenkingsbijeenkomst. Dat gaf ons de ruimte om te voelen, om stil te staan bij het onwerkelijke besef van haar afscheid. De dagen gleden aan ons voorbij als in een waas van gemis en liefde. We zochten de stilte op bij Maartje, waar we herinneringen ophaalden, samen lachten en huilden. Haar beste vriendin kwam ook bij haar langs. Die momenten, bij haar in die kamer vol zachte knuffels en dierbare dingetjes, werden intieme eilandjes van verbondenheid in een zee van verdriet. Het gaf ons troost dat we op onze eigen manier, in alle rust en liefde, stukje bij beetje afscheid konden nemen van Maartje.’

Hoe was de dag van het afscheid?

's Ochtends haalden we Maartje voorzichtig op uit haar rustige kamer, waar ze omringd was door haar Nijntjes en dierbare spulletjes. Met haar in de prachtige roze auto, die ze zelf uitgekozen had, reden we in stilte naar de Bullekerk in Zaandam. Die plek was getransformeerd in haar kleuren, gevuld met bloemen, licht en kaarsen die door familie en vrienden waren meegebracht. Alles ademde Maartje.

Tijdens de herdenking voelden we Maartjes aanwezigheid in elk detail. We spraken over haar, haar zus deelde herinneringen en anderen vonden troostende woorden. Een video waarin Maartje zelf iedereen toesprak, raakte tot diep in ons hart. Beelden uit haar leven en muziek die zij had gekozen, maakten het afscheid persoonlijk en warm. Na afloop dronken we samen iets en deelden we donuts, haar favoriet, een kleine glimlach tussendoor. De tocht naar de begraafplaats, met Maartje gedragen door onze handen en liefde, was intiem en sereen. Als laatste groet kreeg iedere aanwezige een klein Nijntje met een persoonlijke boodschap van Maartje mee naar huis.

Die dag was onbeschrijfelijk zwaar, maar ook troostrijk. We namen afscheid op een manier die helemaal bij Maartje paste: zacht, eigen, met ruimte voor ieders liefde. In elke stap voelden we haar nabijheid, een licht dat blijft branden in ons hart.'

Wat vonden jullie fijn of juist niet fijn tijdens de afscheidswEEK en de uitvaart?

'Wat ons het meest dierbaar is gebleven, is hoe wij in alle vrijheid afscheid mochten nemen op een manier die volledig bij Maartje paste. Elke keuze – klein of groot – werd gedragen door liefde, herinneringen en het vertrouwen dat we haar leven mochten vieren zoals zij dat zelf graag wilde. Het samenzijn met dierbaren, de troostrijke stilte bij Maartje en het delen van verhalen maakten het onbeschrijflijke verdriet iets lichter. We merkten hoe belangrijk het was om ruimte te voelen voor onze eigen gevoelens, maar ook voor die van onze andere dochter en alle mensen om ons heen. In het kwetsbare samenzijn vonden we verbondenheid, ook op de momenten waarop het gemis bijna niet te dragen was. Tegelijkertijd was het soms zwaar om het verdriet van anderen te zien, of te beseffen hoeveel pijn er was. En toch bracht juist het delen van die pijn ons dicht bij elkaar. De steun van vrienden, familie en de mensen die Maartje omringden, was een warm vangnet waar we dankbaar voor zijn.

Ons afscheid van Maartje werd een liefdevolle ode aan wie zij was: zacht, eigenzinnig, vol kleur en licht. Het gaf ons kracht om haar los te laten, stukje bij beetje, zonder haar ooit werkelijk kwijt te raken. We hopen dat anderen die ook een kind moeten missen, de moed en ruimte kunnen vinden om het afscheid zo persoonlijk mogelijk te maken. Durf te kiezen voor wat goed voelt, luister naar je hart en omring jezelf met liefde, want juist in die details schuilt troost. Zo blijft het licht van je kind altijd dichtbij, in elke herinnering, in iedere stap die je samen zet, zelfs als het afscheid wordt genomen.'

Fotografie (deels) door: Talitha Cornelisse Uitvaartzorg

Devi

door moeder Melissa

Kun je iets vertellen over jouw kind?

‘Onze zoon heet Devi. Hij is geboren en overleden op 7 januari 2021 na een zwangerschap van 4,5 maand. Devi is het kleine broertje van zus Jamie (september 2019) en is later nog grote broer geworden van zusje Bobbie (november 2021). Een paar dagen voor zijn geboorte stond ik rond vijf uur 's middags in de supermarkt en voelde ik hem schoppen. Ik legde mijn hand op mijn buik en dacht alleen maar aan hoeveel zin ik had om hem weer te kunnen zien. Die avond om zeven uur hadden wij weer een controle en echo gepland staan. Nog geen minuut lag ik op de behandeltafel toen de verloskundige zei: ‘Sorry, maar er is geen hartslag.’

Wat vond je van de manier van opbaren van jouw kind?

‘We hebben gekozen om Devi op te baren in water. Dat leek ons eerst heel onmenselijk, maar het werd al heel snel ‘normaal’. In het ziekenhuis lieten ze ons een prachtig mandje zien, dat wij mochten meenemen om Devi bij het uiteindelijke afscheid in te leggen. Thuis had ik nog wat stoffen liggen. Mijn moeder heeft met die stoffen het mandje prachtig bekleed en een omslagdoek voor Devi gemaakt. Mijn schoonzus heeft een bloemenwinkel en daar heb ik zelf een bosje droogbloemen samengesteld, gebonden en op zijn mandje gelegd. Voor de babykamer hadden wij kleine gehaakte figuurtjes laten maken, waaronder drie wolkjes. Een wolkje werd voor zijn zus, eentje voor Devi om mee te nemen en eentje voor de toekomst. Ook kreeg Devi een klein knuffeltje mee, zodat hij gevoelsmatig niet alleen was.’

Wat is je het meest bijgebleven van de afscheidsweek?

‘Wat mij heel erg is bijgebleven, is dat mijn vader mij nog ingeschreven had staan bij de uitvaartvereniging van ons dorp. Mijn vader heeft de vereniging gebeld en ondanks dat ik al jaren in een ander dorp woon, besloten de leden van de vereniging unaniem dat zij ons wilden helpen met het afscheid. Uitvaartverzorgster Angita was voor ons een groot geschenk. Zij heeft ons geholpen met het regelen van de uitvaart van ons kleine ventje. We kozen samen de mooiste liedjes uit en maakten het draaiboek voor zijn crematie. Mijn man Sven schreef nog een mooie lange brief om aan Devi mee te geven. Het was voor hem fijn om van zich af te schrijven.’

Hoe was de dag van het afscheid?

‘Op de dag van het afscheid hadden we ’s morgens nog een fotoshoot. Door de lockdown mocht er bij de uitvaart helaas geen fotograaf komen van bijvoorbeeld Stichting Still. Daarom hebben wij zelf een fotograaf gevonden die ons gezin prachtig heeft vastgelegd. Nadat de fotograaf vertrokken was, hebben we ons kindje voor de laatste keer uit het water gehaald, in de omslagdoek gewikkeld en in zijn mandje gelegd. Wat was het een pijnlijk moment om met hem in mijn armen over de drempel te stappen. Ik wilde hem helemaal niet voorgoed laten gaan. De uitvaart moest in intieme, besloten kring plaatsvinden vanwege de lockdown. Onze ouders, (schoon)zussen, (schoon)broers en mijn oma waren aanwezig. Ik had een prachtig gedicht gevonden, geschreven door ‘Vlinderkusje’, dat voorgedragen is door de uitvaartverzorgster en ook mijn schoonmoeder sprak enkele mooie woorden. Iedereen had op zijn of haar manier iets bijgedragen aan het afscheid, het was zo ontzettend mooi.’

